

האבן תשמור את האבן

מים ראשונים: ספר דברים נחלק לשלוש חטיבות מרכזיות. תחילתו, פרשות דברים עד סוף עקב הוא דברי תוכחה וסקירה היסטורית של משה לעם. החטיבה השנייה המכילה פרטי מצוות, משתרעת על פני פרשות ראה, שופטים, כי תצא ותחילת כי תבוא.¹ בפרק כז בפרשתנו מתחיל החלק השלישי – שוב דברי תוכחה, מוסר ותשובה,² ולאחריהם שירה וברכת פרידה של משה לעם. בחלק זה, מצוי גם הציווי על כינוס העם בהר גריזים והר עיבל ובניית מזבח עליו תיכתב התורה. את הכותרת לדף זה לקחנו ממדרש ויקרא רבה לה ה: "אמר הקב"ה: תורה קרויה אבן ויצר הרע קרוי אבן. תורה קרויה אבן, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד יב). יצר הרע קרוי אבן, שנאמר: והסירותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל לו כו). תורה – אבן, יצר הרע – אבן. האבן תשמור את האבן".

וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ וְהִקַּמְתָּ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשָׂדֶת אַתָּם בְּשֵׂיד: ... וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיֵּטֵב: ס (דברים כז א-ח).³

אִז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר עֵיבֵל: כַּאֲשֶׁר צָוָה מֹשֶׁה עֶבֶד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִתּוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ אֲבָנִים שְׁלָמוֹת אֲשֶׁר לֹא הֵנִיף עֲלֵיהֶן בְּרָזָל וַיַּעֲלוּ עָלָיו עֹלוֹת לַה' וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים: וַיִּכְתֹּב שָׁם עַל הָאֲבָנִים אֶת מִשְׁנֵה תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יהושע ח ל-לב).⁴

אבן עזרא שמות כ כב (הפירוש הארוך) – דגש על מצוות התלויות בארץ

וציווה השם, שיבנו מזבח אבנים בעבר הירדן טרם שינחלו הארץ, ויכתבו על האבנים כל התורה כי מצות רבות הם תלויות בארץ, כמו שהיה צורך עם בניהם בהיכנסם לארץ מפני המצוות התלויות בארץ. ושם זבחו שלמים ויאכלו כאשר עשו אבותיהם.⁵

ספרי דברים פרשת עקב פסקא מג – כל המצוות לתחילה רק בארץ

¹ על הקשר בין שני חלקים אלה ראו דברינו [הואיל משה באר את התורה](#) בפרשת דברים. ספר דברים פותח בפסוק: "הואיל משה באר את התורה הזאת וכו' ונחתם כאן בבואור התורה "באר היטב".

² ראו דברינו [מתשובה לשיבה](#) בפרשת נצבים.

³ הכתיבה הראשונה והשנייה של התורה היו על הלוחות הראשונים והשניים. "לוחות ושברי לוחות מונחות בארון" (ברכות ח ע"ב). ראו דברינו [לוחות שניים – כראשונים?](#) בפרשת עקב. אז נכתבה התורה (כולה או מקצתה) על אבן מיטלטלת המלווה את עם ישראל בנדודיו במדבר. כאן, בכניסה לארץ, היא נכתבת על אבן יצוקה וקבועה על משקוף שער הכניסה לארץ - הר עיבל. (יש גם כתיבה בספר בסוף פרשת וילך, ראו דברינו [כתבו לכם – שימה בפייהם](#) שם). בצידו הפנימי של השער או בצידו החיצוני נכתבה התורה שם? להיכן כתיבה זו מופנית? כלפי פנים – לעם ישראל (בלבד)? או כלפי חוץ – (גם) לאומות העולם?

⁴ הרי לנו שיהושע מקיים את ציווי משה בתורה בפרשתנו ועל כך הרחבנו בגיליון [ברית הר גריזים והר עיבל](#) בפרשה זו. עוד מקבילות בין [ספר דברים – משנה תורה](#) וספר יהושע, בין התחלה של משה והשלמה/ביצוע של יהושע: בדין ערי מקלט ונחלת בני גד ובני ראובן, אשר יוצרים המשך ברור בין שני הספרים ובין שני האישים. ראו מסכת נדרים כב ע"ב: "אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא (לא) חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא". ראו גם בראשית רבה ו ט: "אמר ר' שמעון בן יוחאי: ספר משנה תורה היה סגנום ליהושע. בשעה שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו, אמר לו: חזק יהושע! אמץ יהושע! לא ימוש ספר התורה הזה מפיד (יהושע א ח)". סגנום הוא דגל ויש נוסחאות של המדרש בהם כתוב "סגנון". אבל יש בעיה "קטנה", ממקור זה בספר יהושע משתמע שכתבו רק את ספר דברים הוא משנה תורה על האבנים, אך בספר דברים כתוב: "את כל דברי התורה הזאת". לנושא זה נתייחס עוד בהמשך.

⁵ פתחנו במקור זה לכבודה של ארץ ישראל. פירוש אבן עזרא זה הוא על הפסוק בסוף פרשת יתרו ספר שמות, מיד לאחר מתן תורה: "ואם מזבח אבנים תעשה לי". אבן עזרא קושר באופן ברור את מזבח האבנים ([ומזבח האדמה?](#)) שמתואר שם, אולי גם את המזבח של סוף פרשת משפטים בברית שבפרק כד בשמות, עם האבנים והמזבח שמתוארים בפרשתנו ובספר יהושע. כתיבת התורה על האבנים בכניסה לארץ היא המשך ישיר למתן תורה. "מתן תורה שני" (שלישי?) זה, הוא חלק מהברית השלישית – ברית הר גריזים והר עיבל (לאחר הברית השנייה בערבות מואב) ומטרתו ברורה: הנה אתם נכנסים לארץ, מתווספות לכם הרבה מצוות שמקודם רק שמעתם עליהם וטרם התחייבתם בקיומן – למדו אותם ושמרו עליהם. זהו לפי פשוטו של מקרא. באופן דומה מפרש רמב"ן, לא בפירושו לתורה, אלא בהשגותיו לספר המצוות שורש ג, כאשר הוא מתייחס למצוות "חד-פעמיות" כגון זו, ואלה דבריו: "אבל המצוות שעניינם קיים לנו לדורות ימנה אותן אע"פ שאינן נעשות אלא פעם אחת. ולכן מנה פרשת אבנים גדולות לפי שנצטוינו לכתוב בהן התורה באר היטב (תבוא כז) בשבעים לשון (סוטה לב א) להיותם לנו לזכר לדורות, ומנה פרשת ברכות וקללות שהיא קבלה שקבלו אבותינו עליהם ועל זרעם לדורות התורה כולה בפרט וכלל וקבלו אותה באלה ובשבעה". הכל עם הפנים פנימה, לא רק לדור נוחלי הארץ, כי אם גם ובעיקר לדורות רחוקים "אשר לא ראו את מוסר ה' אלהיכם את גדלו את ידו החזקה וזלעו הנטייה" (דברים יא ב) ויש חשש שייקחו את ישיבתם בארץ כדבר נתון ומובן מאליו. ראו דברינו [קיום המצוות בארץ](#) בפרשת ראה.

"ואבדתם מהרה, ושמתם את דברי אלה וגו' ", אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ, היו מצויינים במצות, שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים. ... כך אמר הקב"ה לישראל: בני, היו מצויינים במצות, שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים.⁶

מסכת סוטה פרק ז משנה ה – כתיבה בשבעים לשון

... הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ... ואלו ואלו עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ... ואלו ואלו עונין אמן. ... ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר: "באר היטב"⁷ ונטלו את האבנים ובאו וְלָנוּ במקומן.⁸

מסכת סוטה דף לה ע"ב – מה הכוונה כלפי אומות העולם

תנו רבנן: כיצד כתבו ישראל את התורה? רבי יהודה אומר: על גבי אבנים כתבוה, שנאמר: "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב" (דברים כז ח), ואחר כך סדו אותן בסיד. אמר לו רבי שמעון: לדבריך, היאך למדו אומות העולם [של אותו הזמן]⁹ תורה? אמר לו: בינה יתירה נתן בהם הקב"ה,¹⁰ ושיגרו נוטירין (סופרים) שלהן וקילפו את הסיד והשיאוהו (העתיקוה). ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להן ללמד ולא למדו.¹¹ ר' שמעון אומר: על גבי סיד כתבוה, וכתבו להן למטה: "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם" (דברים כ יח). הא למדת, שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן.¹²

⁶ לא רק המצוות התלויות בארץ (חובת הקרקע), אלא המצוות כולן עפ"י מדרש ספרי זה ניתנו לכתחילה לקיום רק בארץ. קיומם של המצוות (חובת הגוף) בחוץ לארץ הוא במטרה שלא ישכחו את התורה, שיהיו "מצויינים" במצוות. כבר הרחבנו לדון בנושא זה בדברינו [קיום המצוות בארץ](#) בפרשת ראה, ראו שם בפרט את שיטת רמב"ן שמחייב על מדרש ספרי. לעניינינו, רמב"ן ומדרש ספרי יאמרו לאבן עזרא: כתיבת התורה על האבנים בכניסה לארץ כוונתה על מצוות התורה כולן, לא רק מצוות התלויות בקרקע. וזה מטה לדעה שכתבו את התורה כולה על האבנים כפי שנראה ברמב"ן להלן.

⁷ התוספת המשמעותית של המשנה על מה שכתוב בתורה היא שהכתיבה הייתה בשבעים לשון וגם הדגש שכתבו את התורה כולה. ראו פרק ז במשנה סוטה שם שדן אילו פרשות: סוטה, ויודי מעשרות, קריאת שמע, תפילה, מקרא בכורים וכו' נאמרים בכל לשון ואילו בלשון הקודש בלבד, ומקריאת הברכות והקללות בהר גריזים והר עיבל, עוברת המשנה לכתבת התורה על האבנים. מדוע צריכים לכתוב את התורה בשבעים לשון? סיבה חיצונית? לעמים אחרים? בהמשך נראה שהגמרא, אשר מרחיבה את המשנה, אכן הולכת בדרך זו. אך עדיין אפשר לטעון לסיבה פנימית פשוטה. למה בשבעים לשון? כדי שכל יהודי יבין את התורה ולא יהיה לאף יהודי, באיזו ארץ וגלות בהה הוא שרוי, שום תירוץ. וכדברי רד"ק בספר יהושע פרק ח פסוק לב: "ואמרו כי בשבעים לשון כתבו אותם דברי התורה כמו שנאמר בתורה: באר היטב, כדי שבינו אותם כל עם ולשון שיראו אותם". והרבה "שבעים לשון" יש לנו שמטרתם כלפי פנים, כגון: "אין מושיבין בסנהדרין אלא ... יודעים בשבעים לשון" (סנהדרין ז ע"א). ונראה עוד לחבר עניין זה של ריבוי לשונות להלכה (המקורית) שספרי תורה נכתבים בכל לשון (מסכת מגילה פרק א משנה ח). ראו נושא זה בדברינו [אלה הדברים – בכל לשון](#) בפרשת דברים.

⁸ יש כאן בעיה של מספר האבנים, נכון יותר, מספר האירועים בהם נטלו "אבנים" חלק. לפסוקים שהבאנו לעיל, אפשר להוסיף גם את האבנים שהקים יהושע בירדן ואח"כ הושמו "במלון" כמתואר ביהושע פרק ד. ראו דיון על כך בגמרא סוטה לה ע"ב: "שלושה מיני אבנים היו" – הכתיבה הראשונה הייתה עוד בימי משה ועל ידו! ובירושמי סוטה ז ה יש גם דעה שהיו ארבעה אירועים. ראו תוספות ושטיינזלץ בגמרא סוטה שם שמסבירים את כל הנושא. השיטה, המוזכרת כאן במשנה, שנטלו את האבנים שהניחו בירדן והעבירו למקום אחר, פותרת לפחות חלק מהבעיה (ראו בהמשך הגמרא סוטה שם, דף לו ע"א, שפירקו את המזבח). לא נכנס לבעיה סבוכה זו ונישאר בנושא שבחרנו לדון בו הפעם, היינו כתיבת התורה על אבנים בכניסה לארץ ישראל במקום פומבי ופתוח לכל, לא רק לבני ישראל. מעין "מתן תורה" מחודש בכניסה לארץ. ויש שאמרו: קביעת מזוזה על פתחה של ארץ ישראל. שהרי מצוות המזוזה היא לא רק ב"ביתך" אלא גם "בשעריך" (לפני שנועקה מצוות "בשעריך", ראו דברינו [מצוות מזוזה בהלכה](#) בפרשת עקב כולל הדיון למה לא על אבנים). ועדיין ניתן לחזור ולשאל: מזוזה לשרויים בבית או למצויים מבחוץ? למי שנכנס לארץ (עולי גלים) או למי שיוצא ממנה?

⁹ תוספת זו נמצאת בגמרא מהדרת וילנא ואיננה במהדרת אבן ישראל (שטיינזלץ) והיא כנראה הוספת הצנזורה.

¹⁰ ראו ב"עיונים" של שטיינזלץ פירושים שונים מה היא "בינה יתירה" זו: שבכלל ידעו לזהות שמתחת לסיד יש כתב? שידעו לקלף את הסיד בלי לפגוע בכתב? שבכלל התעניינו? ועוד. ראו שם.

¹¹ מה מצפה ר' יהודה מאומות העולם? שיקיימו את התורה במלואה? אז למה כיסו את התורה מהם לכתחילה בסיד? להראות שבתור מדענים וארכיאולוגים הם טובים (בינה יתירה נתן בהם הקב"ה וקילפו את הסיד) אבל כבני אדם מוסריים המוכנים לקבל על עצמם עול מצוות הם גרועים? האם שיטת ר' יהודה היא כאמרה הידועה: "[חכמה יש בגויים תאמין](#), תורה יש בגויים אל תאמין"? (איכה רבה ב, ראו [נושא זה בדפים המיוחדים](#)). ראו בהמשך הגמרא שם ששיטה זו היא אכן קיצונית ביותר כלפי הגויים: "מה סיד אין לו תקנה אלא שריפה – אף אומות העולם אין להם תקנה אלא בשריפה". נראה שר' יהודה אפילו חוזר בו מתחילת דבריו שכאילו הכיסוי של התורה בסיד היה על מנת להראות או לבחון את בינתם. שיטת ר' יהודה טעונה הסבר ועיון נוסף.

¹² ר' שמעון אינו "משחק מחבואים" עם הגויים. מחד גיסא, התורה כתובה בשבעים לשון וכל הרוצה לקרוא וללמוד יבוא וילמד. אין צורך ב"בינה יתירה". מאידך גיסא, אין גם ציפיות גבוהות ולכן אין גם אכזבות ואין 'כעסים'. הציפייה המרכזית מאומות העולם היא שלא יקלקלו את בני ישראל. השורה התחתונה, תרתי משמע, היא "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם". התורה כתובה בשבעים לשון ובאופן גלוי (אין צורך לקלף), שבביל ישראל שיקיימוה ובשביל אומות העולם שידעו על מה מצויים ישראל כדי שלא יפריעו להם לקיים את התורה ולא ידחיו אותם. שיכבדו את דתם ומנהגיהם (צפי לאנטישמיות ולגזירות כגון המן, יוון, רומא ועוד?) - זה מה שמצפים מאומות העולם. מי שצועד עוד צעד קדימה וחוזר בתשובה (מתגייר) – מה טוב. אבל העיקר כאמור הוא: "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם".

מדרש תנחומא דברים סימן ג – לזכות את אומות העולם

נתן הקב"ה תורה לישראל כדי שיזכו בה לכל האומות.¹³

רמב"ן דברים כז ג – התורה כולה נכתבה על האבנים

וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת - אמר ר' אברהם בשם הגאון,¹⁴ שכתבו עליהם מנין המצוות כמו הכתובות בהלכות גדולות כעין אזהרות ... ומצינו בספר תאג'י¹⁵ שהיתה כל התורה כתובה בהן מבראשית עד לעיני כל ישראל בתאג'יה וזיוניה, ומשם נעתקו התאג'ין בכל התורה.¹⁶ ויתכן שהיו האבנים גדולות מאד, או שהיה ממעשה הנסים.¹⁷

מצודת דוד יהושע ח לב – רק ספר דברים משנה תורה נכתב

משנה תורת משה - ספר אלה הדברים קרוי משנה תורה כי בו נאמר שנית מה שנאמר בארבעת הספרים שלפניה.¹⁸

וַיִּדְבֶּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הֲסִפְתָּ וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לְעַם לְה' אֱלֹהֶיךָ; וּשְׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וַעֲשִׂיתָ אֶת מִצְוֹתוֹ וְאֶת חֻקָּיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם: (דברים כז ט ז).¹⁹

ילקוט שמעוני כי תבוא רמז תתקלח – עם המבט פנימה לכל חלקי העם

"וידבר משה והכהנים הלוויים" - מה דברים היו שם? ללמדך שבאו ישראל ואמרו למשה: נטלת את התורה ונתת לכהנים, שנאמר: "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים!" אמר להם משה: רצונכם שיכרתו לכם

¹³ כבר ראינו מספר פעמים את הגישה הפרטיקולרית מול הגישה האוניברסלית במתן תורה. ראו למשל דברינו [תורה לאומית מול תורה אוניברסלית](#) בפרשת יתרו. מדרש זה הוא נציג בולט של הגישה האוניברסלית. אין הוא קשור ישירות לפרשתנו, אך אולי אפשר לראות בו מעין דעה שלישית. לא כשיטת ר' יהודה ואף לא כשיטת ר' שמעון, אלא שיטה שלישית: עם כניסתו לארץ והתיישבותו בארצו, עם ישראל כותב את התורה על מזבח לה' בראש הר עיבל ו"פותח" אותה לפני כל האומות (שסירבו לה בסיני). בכך, הוא משלים את מתן תורה שהחל במדבר, שם קיבל עם ישראל את התורה לא רק לעצמו, אלא לזכות בה את כל שאר האנושות. ראו מדרש זה במקור שם בהקשר בו הוא כתוב. ועל הרעיון הכללי שהגויים שסירבו למתן תורה יכולים, בוודאי ברמה האישית, להתחרט ולחזור ולקבל על עצמם את התורה, כבר הרחבנו לדון בדף [כולנו גרים](#) בחג השבועות.

¹⁴ "הגאון" אצל אבן עזרא (הוא ר' אברהם) הוא רבי סעדיה גאון.

¹⁵ ספר המציין את כל התאג'ים והסימנים המיוחדים שבראשי אותיות שבתורה (שבעה האותיות שעטנ"ז ג"ץ) וגם אותיות שנכתבו בכתב שונה מהמקובל. ראו אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד תקסג: "ברך ה' חילי כי שמע קולי להיות עזר לי, לסיים ספר תאג'ין הכלילי".

¹⁶ על גילגוליו של הספר, ראו מחזור ויטרי סימן תקכא: "והדין ספר תאג'י דאסיק עלי הכהן מן שתיים עשרה אבנים שהקים יהושע בגלגל ומסרו לשמואל ... ואחיה השילוני מסרו לאלהיה ואלהיה לאלישע. ואלישע ליהוידע הכהן ויהוידע הכהן מסרו לנביאים, והנביאים קברוהו באסקופת בית מקדשא. וכך עקן אסקופת בית מקדשא ... אשכחיה יחזקאל ואתיה לבבל ... אשכחיה עזרא להדין ספר ואסקיה לירושלם ... והגיע ליד מנחם ... ור' אלעזר בן ערך לר' יהושע ור' יהושע לר' עקיבא ... ור' נחום הלבבל מסרו לרבי". ראו הערך [ספר תאג'י](#) בויקיפדיה.

¹⁷ הנושא השני שמעלה המשנה במסכת סוטה לעיל הוא מה נכתב על האבנים ותשובתה בפשטות היא שכתבו שם את כל התורה כולה. אבן עזרא, בשם רס"ג (הגאון) מעלה את הרעיון שכתבו שם רק את רשימת המצוות ("ספר המצוות") ובדרך זו הלכו מפרשים נוספים כמו חזקוני, בעל הלכות גדולות ועוד. רמב"ן נדחק, בעקבות ספר תאג'י, לביאר כמשנה שכתבו את התורה כולה ונזקק "למעשה ניסים". ראו גם פירוש רלב"ג לפסוק בספר יהושע ח לא, שמזכיר דעות שונות, כגון שכתבו רק את עשרת הדברות, אבל דוחה אותן: "ואי אפשר שנאמר שיהיה משנה תורת משה רמז לעשרת הדברות, עד שנאמר שלא כתב שם כי אם עשרת הדברים". בדומה לרמב"ן הוא מתחבט איך כתבו שם את התורה כולה, אבל מצטרף בסוף לדעתו, היא דעת חז"ל, במשנה סוטה הנ"ל: "ואחשוב שמה שכתב שם הוא זאת הברכה והקללה אשר קראו בזה המקום ... ואם אי אפשר אלא שנודה שכתב שם כל התורה, הנה אין זה זר מאד, כל שכן אם היה המזבח גדול וגבוה ... היה מכיל זה בכתובה בינונית ... וקצת המפרשים אמרו שכבר כתב שם רמזים קצרים מתר"ג מצות כמו הענין באזהרות אשר נהגנו לקראם בחג השבועות שיש בהם רמזים קצרים מתר"ג מצות ... וזה רחוק בעיני, שכבר נזכר בתורה: וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב. וזה מורה שמה שנכתב בתורה היה מבואר באופן שלם". האם יש קשר בין מה שכתבו (הכמות) לבין עבור מי כתבו (המטרה)?

¹⁸ פירוש מצודות מציע שכתבו שם את ספר דברים שנקרא משנה תורה! ראו שוב מדרש בראשית רבה ו ט שהבאנו בהערה 4 לעיל: "אמר ר' שמעון בן יוחאי: ספר משנה תורה היה סגנון ליהושע. בשעה שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו, אמר לו: חזק יהושע! אמץ יהושע! לא ימוש ספר התורה הזה מפין (יהושע א ח)". ואגב זה ניתן לחקור בטיב קריאת הקטע: "משנה תורת משה", האם הכוונה למשנה לתורת משה - תורת משה הם ארבעת החומשים וזה החמישי הוא המשנה של תורת משה ובסך הכל התורה כולה, או שמא, משנה התורה אשר למשה ומשנה תורה הוא ספר דברים כפי שמפרש מצודות ורבים אחרים. וכבר הארכנו במשנה תורה בדברינו [ספר דברים – משנה תורה](#) בפרשת דברים.

¹⁹ נחזור למקרא ולפשט הפסוקים. בהמשך הפרשה, מופיעים שני פסוקים אלה כ'פרשה קטנה' בפני עצמה, יש לה סימן "ס" לפניה ולאחריה, שספק קשורה בדברינו עד כה: הציווי על הקמת המזבח וכתבת התורה על האבנים, ספק קשורה בנושא הסמוך הבא: מעמד הברית של הר גריזים והר עיבל (לו הקדשנו גיליון מיוחד). קטע זה פותח במילים הנפלאות: "[הסכת ושמע ישראל](#)", היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך". האם הוא מתייחס "אחורה" או "קדימה"?

ברית שכל מי שמבקש ללמוד תורה לא יהא נמנע? אמרו לו: הן. עמדו ונשבעו שאין אדם נמנע מלקרות בתורה שנאמר: "אל כל ישראל לאמר". אמר להם משה: "היום הזה נהיית לעם".²⁰

ויקרא רבה לה ה – האבן תשמור את האבן

אמר הקב"ה: תורה קרויה אבן ויצר הרע קרוי אבן. תורה קרויה אבן, שנאמר: "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה" (שמות כד יב). יצר הרע קרוי אבן, שנאמר: "והסירותי את לב האבן מבשרכם" (יחזקאל לו כו). תורה – אבן, יצר הרע – אבן. האבן תשמור את האבן.²¹

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים 1: הזכרנו כבר (הערה 8) את הקשר האפשרי בין כתיבת התורה על האבנים ובין מצוות "ובשעריך" של המזוזה, כולל הרעיון שהכתיבה בשערים תהיה על האבן ממש. ראו גמרא מנחות לד ע"א: "תנו רבנן: וכתבתם - יכול יכתבנה על האבנים? נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על הספר, אף כאן על הספר; או כלך (לך) לדרך זו: נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על האבנים, אף כאן על האבנים?". סוף דבר שרעיון זה נדחה אבל לא בלי יגיעה של הגמרא. סוף דבר שגם מזוזת "ובשעריך" התבטלה ("משום סכנה") וכתבת התורה על האבנים הייתה אירוע חד פעמי שלא נשאר לזכרון בקורות העם ותולדותיו. המשותף לשניהם הוא אולי התלות של שתי מצוות אלה בריבונות ושלטון עם ישראל בארצו. נראה שיש להוסיף ולדון בקשר המעניין בין שתי מצוות אלה. ראו מה שכתבנו בגיליון [מצוות מזוזה בהלכה](#).

מים אחרונים 2: הרעיון של מזבח לה' על פתחה של ארץ ישראל, יכול להזכיר את המזבח שבנו שבטי עבר הירדן המזרחי (יהושע פרק כב) – מזבח שבגינינו עמדו שבטי עבר הירדן המערבי לצאת למלחמה עם שבטי המזרח. האם אפשר שמזבח זה בא להאפיל על המזבח שבהר עיבל?

²⁰ חזרנו למבט פנימה! נניח לאומות העולם ונחזור לעם ישראל. איך התורה מונחלת ונלמדת בתוך עם ישראל? איך מתנהל השיח הרוחני בבית פנימה? המדרש שם לב לעימות שבפסוק בין "משה והכהנים הלויים" מחד גיסא ובין "כל ישראל" מאידך גיסא. האליטה מכאן וה"עמך" מכאן. מה חלקו של ה"עמך" בתורה? המדרש יוצר כאן מן מהדורה מעודנת ונעימה של מחלוקת קורח, אלא שהפעם משה מקבל זאת באהבה. כמאמרי חז"ל: "היהרו בבני עניים שמהם תצא תורה", "אין התורה עוברת בירושה" (נדרים פא ע"א) ועוד. ראו דברינו [מורשה קהילת יעקב](#) בפרשת וזאת הברכה. אין גם ספק שמדרש זה שייך לקבוצת המדרשים המראה את מעבר לימוד התורה וידיעתה מהכהונה לתלמידי החכמים – מ"הכהנים הלויים" – "אל השופט אשר יהיה בימים ההם". וכבר הראינו מדרשים כאלה בדיני נגעים למשל, כיצד החכמים הורו לכהנים לפסוק בנגעים (ספרא תזריע פרשת נגעים, בדברינו [מדרשים שנוגעים בפרשת תזריע](#)). חזרה לענייננו – המבט הוא אכן פנימה, לשכבות השונות בתוך העם. ראו גם רש"י בפרשתנו פרק כט פסוק ג: "ולא נתן ה' לכם לב לדעת - להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו: עד היום הזה - שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שכתוב (לקמן לא, ט) ויתנה אל הכהנים בני לוי באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו: משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה, לנו נתנה. ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו' (לעיל כז ט), היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום". ראו הדף [הסכת ושמע ישראל](#) היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך, בפרשה זו.

²¹ חזרנו למדרש ממנו לקחנו את כותרת הדף. לאבנים של לוחות הברית. הם שמצויים בארון הברית: לוחות אבן מעשה ידי אדם, לצד שבדי לוחות אבן מעשה שמים. ועל סף הכניסה לארץ ישראל שוב אבנים: ארבע פעמים כשיטת הירושלמי בגמרא סוטה (לעיל) – על שניים מהם נכתבה התורה כעד לבני ישראל הנכנסים לארץ. והפעם לא שני לוחות אבנים כי אם שנים עשר כמספר שבטי ישראל (למה לא שלושה עשר?). סט אחד כתב משה (לצד ספרי התורה שכתב ונתן לכל שבט) וסט אחד כתב יהושע. אבנים שעפ"י המדרש גם פורקו ונבנו מחדש במזבח שלצד הירדן ובמזבח שלרגלי הרי גריזים ועיבל. אבנים אלה שעליהם נכתבה התורה בשבעים לשון, היו מיועדות לא רק לבני ישראל, אלא גם לאומות העולם. האם הועילו? האם אבני התורה יכלו לאבן יצר הרע? מדברי יחזקאל הנביא מסתבר שלא. הפתרון לעתיד הוא לא אבן כנגד אבן, אלא לב בשר ודם שתורת חיים חקוקה בו.